

Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar
Földtudományok Doktori Iskola

**A szakképzés és a munkaerőpiac anomáliái, fejlesztési
lehetőségei a Dél-dunántúli Régióban**

PhD értekezés tézisei

Garai Péter

Témavezető:
Dr. Trócsányi András
egyetemi docens

Pécs, 2009

A doktori iskola címe: PTE Földtudományok Doktori Iskola

Vezetője: Dr. Tóth József egyetemi tanár, rector emeritus, a földrajztudomány doktora, PTE TTK Földrajzi Intézet, Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék

A doktori témacsoport címe: Kulturális földrajz

Vezetője: Dr. habil. Trócsányi András, tanszékvezető egyetemi docens, PTE TTK Földrajzi Intézet, Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék

Az értekezés tudományága: Kulturális földrajz

Témavezető: Dr. habil. Trócsányi András, tanszékvezető egyetemi docens, PTE TTK Földrajzi Intézet, Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék

1. BEVEZETÉS

A világ vezető gazdaságú országainak példája mutatja, hogy a szakképzés valójában lokális jellemzőkre épülő, stratégiai jelentőségű ügy. Az EU fejlettebb országaiban sokféle szakoktatási rendszer működik, de közös tulajdonságuk, hogy kiforrottak, a gazdasággal igen szorosan együttműködnek, a munkaerő-piaci igényekre épülő, a helyi szociológiai, földrajzi sajátosságokat markánsan figyelembevevő, decentralizált módon funkcionálnak. Ezekkel szembeállítható a magyar szisztéma, mely folyamatosan változik, rendkívül drága, a gazdaság igényeit csak kis mértékben és jelentős fáziskéséssel követi, alapvetően centralizált irányítású, így a lokális sajátosságokat csak alig veszi figyelembe. Területi jellemzőinek, hibáinak, kutatása nagyon fontos, és egyre sürgetőbb feladat.

A magyar gazdaság bővülésének gátját egyre inkább a jól képzett szakemberek egyre égetőbb hiánya jelenti. Számos hazai és külföldi beruházás meghiúsulásának ez a meghatározó oka. Jelenleg több szakmából is túlképzés, más keresett foglalkozásból pedig hiány tapasztalható. A hazai szakember-utánpótlás nevelése sem mennyiségileg, minőségileg, sem pedig földrajzilag nem igazodik a gazdaság elvárásaihoz. Ha nem sikerül néhány éven belül hatékonyra tenni a szakképzési rendszert, még a nyugállományba vonuló szakemberek pótlása sem lesz biztosított. A legsúlyosabb helyzet éppen a Dél-dunántúli Régió legdinamikusabban fejlődő gazdasági ágazatában, a magasan kvalifikált munkát végző gépészeti és építőipari területeken van. Egy évtizeden belül a ma még aktív szerszámkészítő, hegesztő, lakatos és kőműves szakmunkások fele eléri a nyugdíjkort. Ezekből a szakképesítésekben jelenleg a régióban csupán a munkáltatói igények tizedében képeznek tanulókat. Fő oka a területi sajátosságok, a szociológiai, társadalmi, gazdasági adottságok elhanyagolása mind az oktatáspolitikusok, mind pedig a szakmai szervezetek, kutatók esetében. Ezen kulcsfontosságú földrajzi jellemzők bemutatása és elemzése képezi jelen disszertáció meghatározó célját.

A területi sajátosságokból adódóan az egyes régiók igen eltérő gazdasági adottságokkal rendelkeznek, szakmunkásigényeik különbözőek. A Dél-dunántúli Régió igen jó természeti, kereskedelmi és kulturális adottságokkal rendelkezik, ennek ellenére az ország többi területéhez képest az elmúlt 5-8 évben erőteljes leszakadást produkált. A rendszerváltást követő években lehanyaglottak a térség „húzóágazatai”, a mezőgazdaság és a könnyűipar, a bányászat pedig teljesen megszűnt. Az ezredforduló után viszont kialakult egy prosperitást mutató gépészeti, építőipari, kereskedelmi, termálturisztikai ágazat, mely komoly szakemberhiánnyal küzd. A rendszer hibáját mutatja, hogy a térség szakiskoláiban a gazdasági igényektől eltérő szakmák tömeges és felesleges oktatása folyik.

A szakképzés egy igen összetett tevékenység, a társadalmi jólétre is igen komoly befolyással bír. A Dél-dunántúli Régiót sújtó gazdasági nehézségekkel párhuzamosan egyre nagyobb szociális feszültséget okoz a nagyszámú, gyors ütemben gyarapodó és majdnem teljes egészében munkanélküli roma népesség. A jövő szakképzésének fontos kihívása kezelni a hozzájuk kapcsolódó integrációs feladatokat is, különös hangsúlyt helyezve a hiányszakképesítésekre. A korábbi évek kutatómunkája világított rá arra, hogy a közeljövőben ők fogják jelenteni a régió szak- és felnőtt képzésének hallgatói utánpótlását. Az értekezés nyomatékosan kívánja szerepüket kihangsúlyozni, térségi jellemzőiket, demográfiai sajátosságaikat, továbbá a saját és a róluk alkotott véleményeket feltárni.

Hatalmas állami erőfeszítések történtek az elmúlt tíz esztendőben a szakoktatás fejlesztésére. Új oktatásigazgatási eljárások bevezetésére, térségi integrált szakképző központ létrehozására került sor. A kétségtelenül pozitív változások ellenére viszont még mindig jellemző a gazdaság szereplőinek igen gyenge érdekérvényesítő képessége.

Jelen értekezés a fentiekben körvonalazott jelenségek és problémák földrajzi-, statisztikai bemutatására, elemzésére, a kiváltó okok vizsgálatára, az érintett szervezetek, iskolák, fenntartók, vállalkozók, roma érdekvédelmi tömörülések véleményére, és a megoldási javaslatok megfogalmazására törekszik a Dél-dunántúli Régióban. Alapvetően az iskolarendszerű szakképzést vizsgálja, a felnőttoktatást – az értekezés terjedelmi korlátai miatt, – csupán főbb jellemzőit tekintve érinti. Nem kerülhető meg az állami szervek, a térségben működő önkormányzatok, iskolák felelősségének, hibáinak építő jellegű megfogalmazása sem. A vizsgálódás alapját a statisztikailag jól mérhető gazdasági, munkaerő-piaci adatok tanulmányozása, területi és időbeli különbségeinek elemzése képezi. Erre építkezik a hazai szakoktatási rendszer földrajzi, kritikai vizsgálata, nemzetközi összehasonlítása, a gazdasági-oktatási szereplők és a jelentősebb tudományos kutatások megállapításainak áttekintése.

2. TUDOMÁNYOS ELŐZMÉNYEK

A rendszerváltás óta eltelt időszakban számos tanulmány született a szakképzés helyzetének, sajátosságainak vizsgálatára. Közös jellemzőjük, hogy országos szemlélettel tekintettek a kérdésre, a helyi jellegzetességeknek kevésbé tulajdonítottak meghatározó jelentőséget. A kormányzati szervek vezetői és munkatársai elsősorban a legsürgősebb feladatokat, a szakképzés átalakításának pénzügyi, gazdasági és pedagógiai jellemzőit vizsgálták (BENEDEK A. 1997 a).

A megjelent tanulmányokra általában elmondható, hogy két „kényes” kérdéssel kevésbé foglalkoztak. Az egyik mellőzött terület az állami felelősségvállalás vizsgálata. Ki kell mondani, hogy az állam kötelessége rákényszeríteni az iskolákat a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő szakmák oktatására. Ez a rendszerváltás óta nem történik meg. A másik, kis hangsúlyt kapott kérdéskör az oktatáspolitikai területi, földrajzi sajátosságainak vizsgálatával foglalkozik. Magyarországon, ahogy a gazdaság szerkezete sem homogén, úgy a képzési, munkaerő-piaci igények sem azok (FUTTERER L. 2007). Az egyes régiók, megyék, települések igen eltérő gazdasági, társadalmi, sőt etnikai sajátosságokkal bírnak. Ezek figyelembevétele nélkül nem lehet versenyképes oktatási rendszert kidolgozni.

A hazai szakképzés kutatásának legfőbb problémája, hogy többnyire állami felkérésre, állami intézetek munkatársai végzik. Az elkészített tanulmányok komoly hátránya, hogy országos szinten vizsgálódnak és általában egy bizonyos szegmensét kutatják a szakoktatásnak alapvetően egy tudományág szempontrendszerén keresztül. Átfogó elemzést nem adnak, az országos és a helyi oktatáspolitikára vonatkozó kritikai észrevételeket pedig mellőzik. Ez az egyik magyarázata annak, hogy a kormányzati döntések sok esetben nem kellően hatékonyak. Területi sajátosságokra épülő kutatás igen kevés született a rendszerváltás óta, a hibás kormányzati intézkedésekre rávilágító tudományos igényű bírálat pedig szinte egyáltalán nem.

Az államilag irányított kutatótevékenység gazdasági, oktatáspolitikai indíttatású, tudományos intézmények, egyetemek is többnyire ezen vizsgálati elvek alapján kapcsolódnak a munkához. A lokalitás és a multidiszciplináris szemlélet gyakorta nem érvényesült. Kivételként a magyar oktatás kereteit alkotó kultúra területi sajátosságokra épülő kutatása, a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetének, illetve Földtudományok Doktoriskolájának munkatársai által ért el úttörőnek számító eredményeket. Kiemelkedő TÓTH JÓZSEF, TRÓCSÁNYI ANDRÁS, M. CSÁSZÁR ZSUZSANNA és TÉSITS RÓBERT tevékenysége. Munkáik

alapján állítható, hogy a területi sajátosságok alapos figyelembevétele nélkül nem lehet kellő pontossággal a társadalmi folyamatokat sem magyarázni, sem pedig tervezni.

A magyar szakoktatás országos és területi vizsgálatánál négy fő időszak köré célszerű csoportosítani a megjelent publikációkat, attól függően, hogy milyen társadalmi, gazdasági változásokra vonatkozó kérdések vizsgálata zajlott le az oktatásban. Elkülöníthetőek a rendszerváltás évei (1990-1994 között), a konszolidáció időszaka (1995-2003 között), az EU integráció évei (2004-2005 között) és a hazai oktatási rendszer teljes átalakulásának reformidőszaka (2006-tól). Ezen időszakok mindegyikében az összetett társadalmi folyamatok vizsgálata folyt. Kiemelkedő BENEDEK ANDRÁS, HRUBOS ILDIKÓ, BAGICS LAJOS, FREY MÁRIA, KONCZ KATALIN munkássága. Tanulmányaik igen jó helyzetelemzést adnak a szakoktatásról, pedagógiai, társadalmi folyamatait jól feltárják, de területi specialitásait kevésbé érintik.

A roma etnikai, oktatásügyi vizsgálatokkal foglalkozó kutatók már sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek a földrajzi különbségek feltárására. LISKÓ ILONA, ANDOR MIHÁLY, POLÓNYI ISTVÁN, KOZMA TAMÁS, FORRAY R. KATALIN, CSERTI CSAPÓ TIBOR megállapításai megerősítik jelen értekezés egyik legfőbb konklúzióját. Tétélesen azt, hogy a Dél-dunántúli Régió szakképzésének és ez által gazdasági-társadalmi fejlődésének kulcsa a roma fiatalok kezében van.

3. CÉLKITŰZÉSEK

Magyarországon a szakképzés folyamatos hanyatlását még az uniós csatlakozás után kapott módszertani, pedagógiai és anyagi segítség sem tudta megállítani. Az egyes régiókban eltérőek a gazdasági, társadalmi, földrajzi adottságok, ezért eltérő módon lehet a kezelni a szakoktatás hibáit is. Jelen értekezés célja a Dél-dunántúli Régió elemzésén keresztül feltárni a mára kialakult helyzet okait, továbbá megfogalmazni a megoldás konkrét lehetőségeit a térség számára.

Az értekezés rész céljai:

- *Meghatározni a magyar szakképzési, állami oktatásirányítási rendszer hibáit, kritikailag összevetni a sikeresebb európai uniós országok szakképzési rendszereivel*
- *Feltárni a Dél-dunántúli Régió gazdasági-munkaerőpiaci, demográfiai mutatóit és folyamatait*
- *Megvizsgálni a régió roma etnikai jellemzőit, valamint meghatározni kulcsfontosságú szerepüket a térség szakoktatásának és társadalmi fejlődésének elősegítésében*
- *Feltárni a Dél-Dunántúl oktatási, szakképzési, iskolai fenntartói struktúráját, az intézményvezetők véleményét a működésükről*
- *Feltárni a régió szakképzési költségeinek, finanszírozási rendszerének jellemzőit*
- *Feltérképezni a régióban működő meghatározóbb vállalkozások véleményét a szakképzésről, fejlesztéséről, a munkaerő-utánpótlási, oktatási igényeiről*

Az értekezés a fenti célok vizsgálata során válaszokat keres azokra a kérdésekre, hogy miért alakulhatott ki szakemberhiány bizonyos szakmákból, miért rugalmatlan az iskolarendszer és a felnőttképzési struktúra, hogyan lehetne jobban követni a gazdaság szakemberigényeit, a rendkívüli költségek ellenére miért alacsony a képzés színvonala. Kiemelt figyelemmel vizsgálja a sajtóságon magyar és a Dél-Dunántúlon különösen fontos társadalmi problémára, a roma etnikum társadalmi-gazdasági beilleszkedésének elősegítésére is a lehetőségeket. Somogy, Tolna és Baranya megye jelentős létszámú roma lakossággal rendelkezik, akik nagyrészt munkanélküliek, szakmával nem rendelkeznek, így komoly feszültségforrást jelentenek a társadalomban. A térségben található szakképző iskolák tanulói között igen magas a roma származású tanulók száma, arányuk pedig évről évre nő.

Az értekezés végső céljaként megfogalmazható, hogy a régióra jellemző sajátosságok alapos elemzése után felhívja a figyelmet a szakoktatás legégetőbb problémáira, továbbá meghatározza a gazdaság által leginkább igényelt szakképesítések körét, a szakmai képzések legfőbb hibáit, a fejlesztéshez szükséges teendőket, a konkrét feladatokat és a romák betöltött szerepét ebben a folyamatban. Nem kerülhető ki a központi és a helyi állami oktatásigazgatási szervek munkájának kritikai elemzése, értékelése sem.

Mindezek után a disszertációban remélhetőleg egy olyan koncepciót sikerül elkészíteni, mely speciálisan a Dél-dunántúli Régió társadalmi, gazdasági és szociális fejlődését mozdíthatja elő a szakképzés rendszerének átalakításával.

4. KUTATÁSI MÓDSZEREK

Az értekezés kapcsolódik két korábbi és jelenleg is zajló kutatási projekthez. Az egyik munkában a szerző Kaposvár, Pécs, Szekszárd, illetve a Dél-dunántúli Régió iskolarendszerű szakképzésének helyzetét vizsgálta 2004-2005-ben, majd a 2005-2006-os és a 2007-2008-as tanévekben. Egyrészt felvázolta a szakember-utánpótlás rendszerének, a régió jellemző gazdasági, demográfiai, oktatáspolitikai adottságait, másrészt feltérképezte a térség magántulajdonban működő jelentősebb vállalkozásainak véleményét a szakképzés állapotáról.

A másik vizsgálati projekt a TÉSITS RÓBERT – GARAI PÉTER – JUHÁSZ GÁBOR vezette munkacsoportok által 2005 és 2007 között felmérte az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásának lehetőségeit a szociális jólét elősegítésében, különös tekintettel a roma népesség társadalmi felemelésében a Dél-dunántúli Régióban.

A kutatási eredmények összegzéseként megállapításra került, hogy az egyes térségek problémái az eltérő adottságok miatt eltérő módon orvosolhatóak. A szakképzés fejlesztése, a foglalkoztatás bővítése Magyarországon csak a helyi földrajzi, gazdasági-társadalmi, etnikai adottságokra épített speciális oktatás- és foglalkoztatáspolitikai létrehozásával valósítható meg. A Dél-dunántúli Régióban a szakképzés célcsoportját egyre inkább a roma tanulók alkotják.

Az előző vizsgálatok és a jelen értekezés során egyaránt alapvetően háromféle kutatási módszer alkalmazása történt. Az egyik eljárás a szakirodalmi előzmények felhasználását és a hivatalosan dokumentált gazdasági, társadalmi, oktatásigazgatási adatok feldolgozását foglalja magába, a másik a régió gazdaságát, oktatását, szociális jellemzőit meghatározó szervezetek képviselőinek, vezetőinek megkeresését, véleményének kikérését jelenti. A harmadik módszer e kettőnek az együttes alkalmazását jelenti egy adott kérdés vizsgálata során.

Beavatkozásmentes vizsgálatok szekunder módszere (szakirodalmi kutatás és statisztikai elemzés)

Az „5.1. A magyar és a meghatározóbb európai uniós országok szakképzési rendszereinek kritikai vizsgálata” című alfejezetben a szakoktatás jól működő angol, német és ír szerkezetének területi alapú összevetése történik meg a hazáival. A vizsgálat módszere alapvetően a fellelhető szakirodalom és a jogi keretrendszer másodelemzése volt. Meghatározó forrást képeztek az igen jó nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező Magyar Kereskedelmi és Iparkamara jelentései, hazai és külföldi tanulmányai.

Az „5.2. A Dél-dunántúli Régió gazdasági-munkaerőpiaci, demográfiai mutatóinak, folyamatainak feltárása” című részben a vizsgálatok a területi adottságokra, a szakképzés szempontjából releváns jellemzők kiemelésére koncentrálnak. Különösen hangsúlyosak az elmúlt évek során kialakult gazdasági, munkaerő-piaci tendenciák, a jövőben várható és statisztikailag prognosztizálható folyamatok meghatározása. Az alkalmazott kutatási módszer a hivatalos gazdasági, foglalkoztatási, demográfiai statisztikai adatok országos és területi szintű feldolgozására épül. Az adatgyűjtésnél domináns, államilag is minősített dokumentációs bázist jelentettek a Központi Statisztikai Hivatal, a Munkaügyi Központok, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, a Miniszterelnöki Hivatal szervezetei. A területi gazdasági kamarák, azon belül a Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara, a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara, a Tolna Megyei Kereskedelmi és Iparkamara információs rendszerének felhasználása is meghatározó forrásként szolgált a munkához.

Az „5.5. A Dél-dunántúli Régió szakképzési költségeinek, finanszírozási rendszerének feltárása” elnevezésű fejezetben az uniós, a hazai és a térségi szakoktatás költségeinek vizsgálata, összevetése történik. A vizsgálat során használt elsődleges módszer a költségvetési, pénzügyi adatok feldolgozása és a rendelkezésre álló magyar és nemzetközi adatok, jelentések elemzése volt. Kiemelendő fontosságú a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, az Oktatási Hivatal és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara dokumentációs állománya.

A kutatási módszerrel kapcsolatban meg kell említeni, hogy az értekezésben többféle időpontra vonatkozó adat feldolgozása történik meg az elérhető legaktuálisabbak felhasználásával a 2008-as évig bezárólag. Figyelembe kell venni, hogy, az átfogó hivatalos állami statisztikák (pl. népszámlálási, etnikai kutatások) nem minden évet vizsgálnak, az éves eredmények (KSH megyei évkönyvek) közlése is egy évnél hosszabb időt vesz igénybe.

Kombinált (statisztikai adatokra és személyes vélemények együttes feldolgozására épülő) vizsgálatok

Az „5.3. A Dél-dunántúli Régió roma etnikai jellemzőinek, szerepének vizsgálata a szakoktatás jelenét és jövőjét illetően” című alfejezetben a hazai és a régió cigány lakosságának helyzete kerül elemzés alá. Két kérdéskör megválaszolására koncentrálnak az értekezés ezen egysége. Az egyik a roma etnikum nagyságát, jellemzőit, a másik pedig a szakképzésben betöltött jövőjét vizsgálja a régióban. A vizsgálat során használt adatok forrása és elemzése eltér a hagyományos statisztikai módszerektől. A 2001. évi népszámlálás hivatalos adatai, reprezentatív akadémiai, kormányzati, munkaügyi statisztikai felmérések a szakirodalomban fellelhető adatok eredményei rendelkezésre állnak. Ezekhez kapcsolódnak kiegészítésként a térség 78 bejegyzett roma kisebbségi önkormányzatát összefogó 10 legfőbb

szervezetnek a saját becslései, a felkeresett szakképző iskolák minősítései melyeket személyes interjúk során bocsátottak a kutatás rendelkezésére. A demográfiai becsléseken túl a roma szervezetek számára feltett kérdések tudakolták a vezetők véleményét arról, hogy mit gondolnak a cigányság helyzetéről, életesélyeiről, iskolázottságának fontosságáról, mely módon képzelik el a társadalmi integráció elősegítését, hogyan értelmezik az oktatás szerepét. A roma tanulók, hallgatók létszámához, jellemzéséhez kapcsolódva a régió 12 meghatározóbb kistérségéhez kapcsolódó munkaügyi kirendeltségének, 64 szakképző iskolájának és fenntartóinak adatai, személyes tapasztalatai és véleményeik összegyűjtése is megtörtént.

Az információk begyűjtése nagy körültekintést igényelt, az érintett roma népesség etnikai sajátosságainak és öntudatának maximális tiszteletben tartásával zajlott le. Ebben a fejezetben a törvényi előírások miatt kevés hivatalos forrást lehetett használni, ezért igen erőteljesen érvényre jutottak a szubjektív kutatási módszerek. Ezek azonban egymást kiegészítve és erősítve a súlyos pontatlanságokat kiküszöbölik.

Az „5.4. A Dél-Dunántúl oktatási, szakképzési, iskolai és fenntartói jellemzőinek vizsgálata” nevű részben a régió szakiskolai intézményrendszerének, szakmastruktúrájának, tanulói létszámadatainak, a jövőre prognosztizálható változásoknak az elemzése történik. A vizsgálódás módszere egyrészt a szakoktatáshoz kapcsolódó adatok másodelemzése, másrészt pedig ezt kiegészítve a régió 12 nagyobb munkaügyi kirendeltségének, 64 szakképző iskolájának és fenntartójának személyes interjúztatása volt.

A feldolgozott statisztikai adatok elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal, a Munkaügyi Központok, az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, az Oktatási Hivatal, az iskolafenntartó önkormányzatok, alapítványok, szakoktatási intézmények szervezeteitől származnak.

Kérdőíves vizsgálatok, interjúk primer módszere

Az „5.6. A Dél-dunántúli Régióban működő meghatározóbb vállalkozások véleményének feltérképezése a szakképzésről” című alfejezet megrajzolja a cégvezetők munkaerő-piaci igényeit, tapasztalatait az oktatási rendszerről, a tanulókról, a képzés minőségéről, a helyi gazdaságról, a roma fiatalokról. A kutatás során használt módszer a kérdőíves, a strukturált interjú és a folyamatos kapcsolattartásra épülő személyes véleménykérés volt. Az információszerzés legalapvetőbb formája a nagyobb városokban, valamint a vonzáskörzetükben található településeken működő nagyobb magánvállalatok vezetőinek megkeresésén alapult. Lebonyolítása közvetlen, primer információszerzési módszerrel személyesen és telefonon történt. Általában az intézmény vezetője, a vállalkozásoknál az ügyvezető, a tulajdonos, vagy a humán erőforrás vezetője válaszolt a kérdésekre. A felkeresett szervezeteknél különféle kérdések kerültek megfogalmazásra az intézmény funkciójának megfelelően. A gazdaság szereplőinél a látogatások alkalmával egy tíz kérdéscsoportból álló kérdőív kitöltésére, illetve megválaszolására került sor, összesen 50 pécsi, 50 kaposvári, 40 szekszárdi 10 dombóvári, 10 szigetvári, 10 siófoki és a régióban működő további 30 vidéki (összesen 200 vállalkozás) esetében. A találkozások és a strukturált interjúk 2006 tavasza és 2008 tavasza között készültek. A felkeresett vállalatok a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara gongozásába a 2004/2005-ös tanévétől átkerült 16 gazdaságilag meghatározó szakma valamelyikében foglalkoztatnak és szakképző iskolai tanuló gyakorlati képzését is ellátják. Méreteiket tekintve egyaránt megtalálható az egy alkalmazottat foglalkoztató egyéni vállalkozó és a 2000 főt foglalkoztató nagyvállalat is. 85 cég 1 és 10 fő

közötti alkalmazottat foglalkoztat, 70 vállalkozás 11 és 100 fő között, 45 gazdálkodó szerv pedig 100 fő feletti munkavállalóval rendelkezik.

A felkeresett vállalkozások elsősorban építőipari, vendéglátóipari, gépészeti és szolgáltatóipari szakképesítéseket oktatnak. A kutatásban szereplő cégek és egyéb szervezetek évente legalább egy alkalommal fogalmazták meg a véleményüket a kérdőíveken, vagy az interjúk során. Ezek a válaszok összegezve, átlagolva, a releváns változásoknál részletesen ismertetve szerepelnek az értekezésben.

A kutatás módszerein túl azokhoz igen szorosan kapcsolódik az adatfeldolgozás módja, ezért ennek ismertetése is szót érdemel. Az értekezésben igen nagy mennyiségű és sokféle információ került feldolgozásra. A kevésbé fontosak a függelék részben kaptak helyet. Kezelésük általában a Microsoft Excel táblázatkezelő programmal történt. Az ábrák és grafikonok egy része is ezzel készült. A térképi megjelenítések, a kartogramok Corel Draw és Adobe Photoshop grafikus- és képszerkesztő szoftverek alkalmazásával jöttek létre.

A grafikus ábrázolások (összesen 67 ábra, 19 táblázat, 26 mellékletben bemutatott táblázat) a térbeli és időbeli a folyamatokat, a területi különbségeket hivatottak prezentálni. A tematikus térképek esetében különösen fontos funkció a területi különbségek feltárása, könnyen érthető bemutatása.

A nyers adatok minden esetben – akár táblázat, grafikon, vagy térkép formájában kerülnek ábrázolásra – szöveges elemzéshez kapcsolódnak. A területi különbségek prezentálására, a térbeli és időbeli tendenciák megvilágítására azonban önmagukban is alkalmasak.

5. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

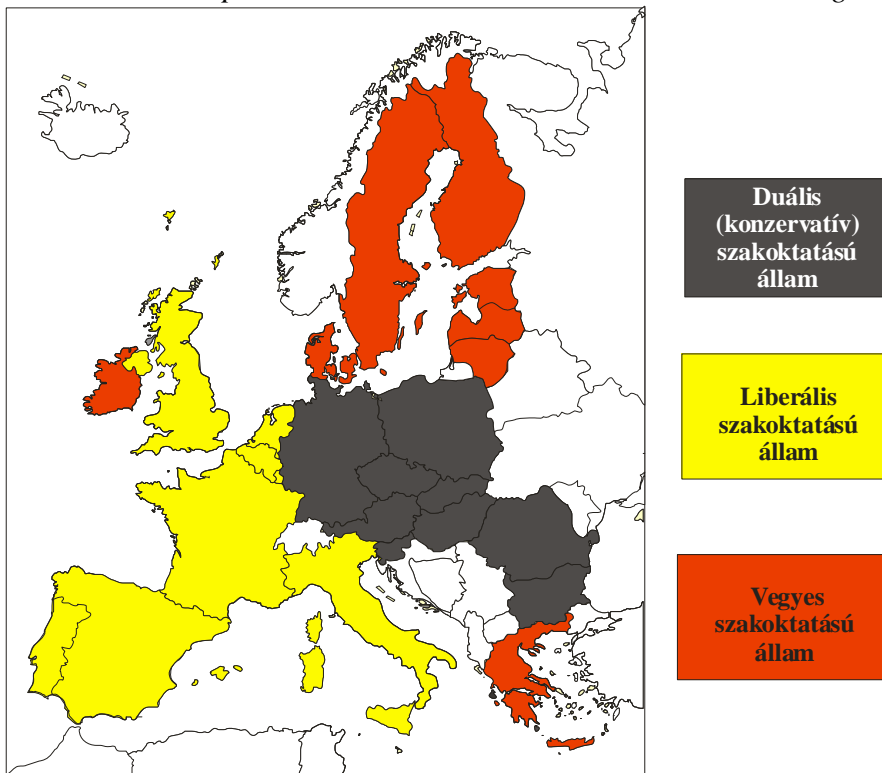
A kutatás során folyamatosan szembesülni kellett azzal a ténnyel, hogy az oktatás és annak elemei minden modern társadalomban igen összetett struktúrát képeznek. A Dél-dunántúli Régió szakképzését vizsgáló több éves feltáró munka tapasztalatai szerint a fejlődés irányainak, módszereinek kidolgozása csak akkor lehet sikeres, ha valamennyi összetevő együttes vizsgálata megtörténik. A komplex rendszerek minden esetben több diszciplína együttes alkalmazásával vizsgálhatóak, de ekkor is kell lennie egy olyan tudománynak, mely keretet, illetve kiindulópontot képez a vizsgálódáshoz. Jelen értekezés vázát a térbeliség elve övezi.

A társadalomföldrajz tudományos szempontjainak alkalmazása nélkül önmagukban álló megállapítások születtek volna a szakoktatásról, a gazdaságról, a munkaerőpiacról, az oktatásigazgatásról és az ezeket irányító szervezetekről. A nagyon jelentős területi, különbségekre, a magyar jogrendszer sajátosságaira, a finanszírozás anomáliáira nem, vagy csak alig derült volna fény. A Dél-dunántúli Régióban a társadalmi-gazdasági fejlődés alapját jelentő roma népességben rejlő lehetőségek felismerése pedig egyáltalán nem történt volna meg. Ezen elvek alkalmazásával az alábbiakban foglalhatóak össze a kutatás főbb következtetései:

Az uniós és a hazai szakoktatási rendszer területi, szerkezeti alapjainak vizsgálata

Az Európai Unióban alapvetően háromféle szakképzési struktúrát lehet megkülönböztetni. A duális (konzervatív) modellt, mely Németországban teljesedett ki, főként a kontinens középső és keleti országaiban alkalmazzák, és Magyarország is ezt a rendszert kívánja követni. Markánsan elkülöníthető a „liberális” modell, mely az Egyesült Királyságban, a BENELUX államokban működik kiemelkedően. Harmadik szisztémaként a „vegyes” rendszerek határozhatóak meg, melyekben egyszerre van jelen irányítóként, döntéshozóként, végrehajtóként és finanszírozóként egyaránt az állami-szociális háttér és a szabad piaci, gazdasági szektor. Írországban mutatkoznak meg ennek a rendszernek a tulajdonságai legjobban.

1. ábra: Az Európai Unió szakoktatási rendszereinek területi megoszlása

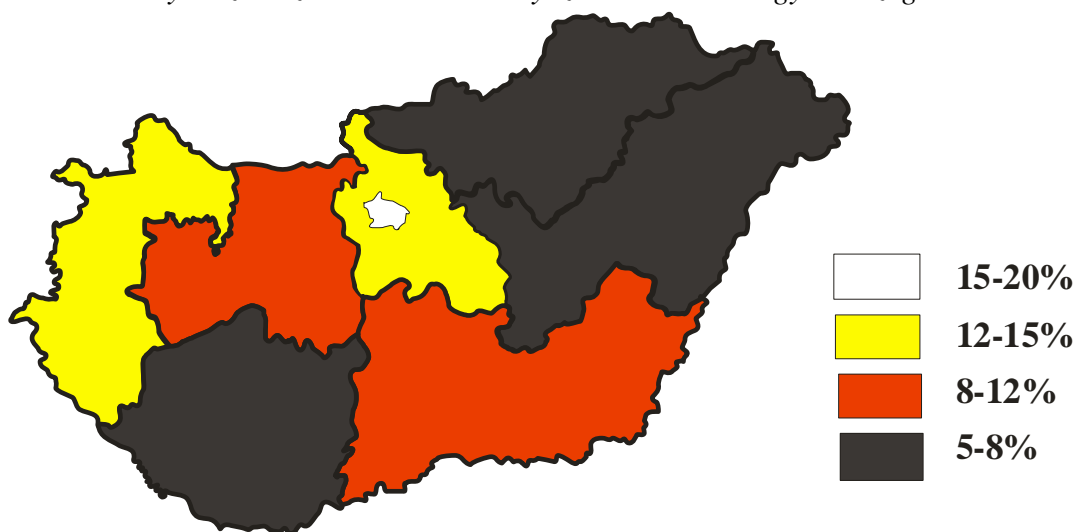
Szek.: Garai P. 2008.

A hazai és az EU gazdaságilag fejlettebb országainak összehasonlító elemzése alapján megállapítható, hogy a magyar szakoktatási rendszer sokkal bonyolultabb, rugalmatlanabb, a gazdaság szakemberigényeire lassabban válaszoló, sokkal több hivatali intézményből és iskolából álló, bürokratikusabb, centralizáltabb, mint a nyugati országok prosperálóbb rendszerei. Az elmúlt néhány évben az uniótól átvett igen korszerű képzési elvek, mint a moduláris szerkezetű tananyagok, a csúcstechnikára épülő központi gyakorlati képzőhelyek (TISZK-ek) létrehozása, vagy a Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok hatáskörének kibővülése is erre a bonyolult és merev rendszerre épült rá, ezért jóval kevésbé hatékonyak, mint a modell-országokban működő társaik. Ennek sikertelenségnek az oka abban keresendő, hogy a hazai szakoktatás irányításában nem a gazdaság szereplői dominálnak.

Nyugat-európában az egész szakoktatási rendszer fő elve, hogy szinte bármit és bárhogy lehet oktatni, amit a gazdaság igényel. A területi gazdasági igények maximálisan

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet jelen értekezés szerzőjének közreműködésével vizsgálja a pályakezdő fiatalok elhelyezkedési folyamatát vállalati interjúkkal, munkaügyi statisztikai adatok feldolgozásával. Pontos hazai elhelyezkedési adatokat nem lehet kapni, mivel a legtöbb frissen végzett szakember nem helyezkedik el és a munkaügyi központokban sem regisztráltatja magát. Illegális munkát végeznek, vagy külföldön dolgoznak, a hazai statisztikai rendszerekből kimaradnak. A hangsúlyozottan reprezentatív, és becslésekre is hagyatkozó vizsgálatok szerint Magyarországon legfeljebb 10-20%-a helyezkedik el a pályakezdő szakmunkásoknak (a szakmájában), az unió nyugati területein pedig 40-50%-a. Az egyes térségek vizsgálatánál megállapítható, hogy minél fejlettebb gazdaságilag, annál nagyobbak ezek az arányok. A Dél-dunántúli és az Észak-magyarországi Régióban a legrosszabbak a hazai adatok, melyek ellenpólusát Európa északi és középső országai adják (Németország, Skandinávia) (TANULMÁNY...MKIK 2007).

3. ábra: Pályakezdő szakmunkások elhelyezkedési rátái Magyarországon 2007-ben

Szerk.: MKIK, OM adatok és saját felmérések alapján Garai P. 2008.

Feltétlenül szükség van a hazai eljárások egységes kidolgozására. A többségében munkanélküli szakmunkásokat képző iskolákat az eredmények alapján szankcionálni is kellene, melyre jó eszköz lehetne a normatíva csökkentése, vagy megvonása. A pályakövetést is a kamarák tudnák hatékonyan és pártatlanul elvégezni.

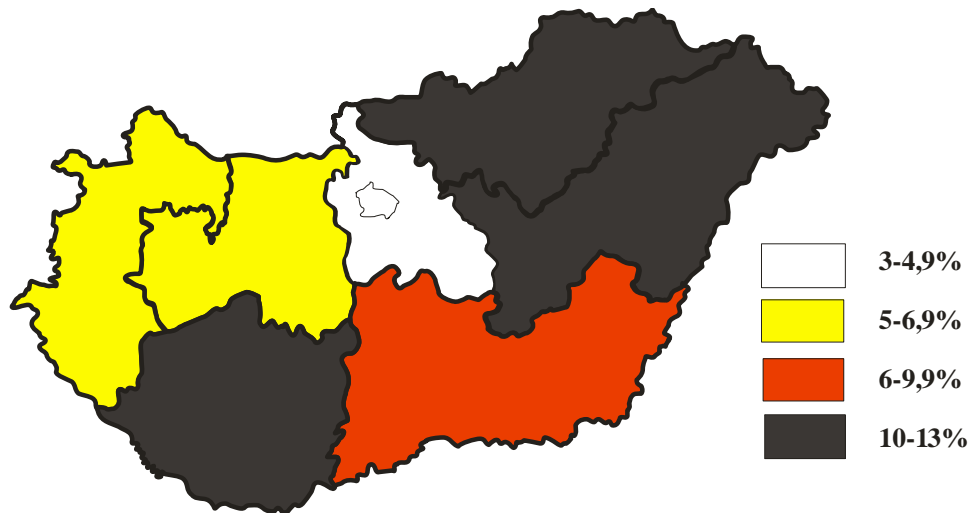
Ezekkel a változásokkal Magyarország követhetné a nyugati szakoktatási mintákat, egyszerűsödhetne, decentralizálódhatna, sokkal hatékonyabbá válhatna a hazai képzési rendszer. Az unió példaértékű országai közül Németországtól a kamarák szerepét, az Egyesült Királyságtól a szabad képzési szerkezetet, Írországtól a komplexitást és az öfenntartást adoptálhatnánk.

A régió területi, gazdasági, munkaerő-piaci vizsgálata

A szakképzés területi szemléletű kutatásának alapja a helyi gazdaság működésével összefüggő, azt befolyásoló jellemzők feltárása. Ennek elemzése során egyértelműen kitűnt a régió hátrányos helyzete az ország többi területéhez, főként a Dunántúlhoz képest. A

foglalkoztatási helyzet igen rossz, a munkanélküliségi ráta magas, összetételében erősen dominálnak a szakmai végzettséggel nem rendelkező rétegek.

4. ábra: Munkanélküliségi ráta %-ban Magyarországon 2007-ben

Szerk.: KSH adatok alapján Garai P. 2008.

5. ábra: Munkanélküliségi ráta %-ban a Dél-dunántúli Régióban 2007-ben

Szerk.: KSH adatok alapján Garai P. 2008.

A régió közlekedési rendszere fejletlen, településszerkezetében az aprófalvas jelleg uralkodik, mely elmaradott infrastruktúrával párosul. Ez a jelenség kedvezőtlen hatással van a vállalkozások alapítására, illetve rentábilis működtetésére, így nagyon kevés helyben a munkalehetőség, a „bejárást” pedig a nem megfelelő tömegközlekedés nehezíti. A régió általános fejlettségi helyzetét jelzi, hogy 25 kistérsége közül 8 az ország leghátrányosabb helyzetű kistérsége között szerepel, és további 10 is az országos átlag alatti statisztikai mutatói miatt hátrányos helyzetűnek minősül.

A népesség korszerkezete is kedvezőtlen, hosszú évek óta változatlanul az elöregedés a jellemző. A népességfogyást felerősíti a nagyfokú elvándorlás is. A régióban az egy lakosra jutó bruttó hazai termék (GDP) az országos átlagnak csupán kétharmada. A nemzetközi tőke számára nem vonzó a térség, a külföldi érdekeltségű vállalkozások befektetett tőkeértéke az

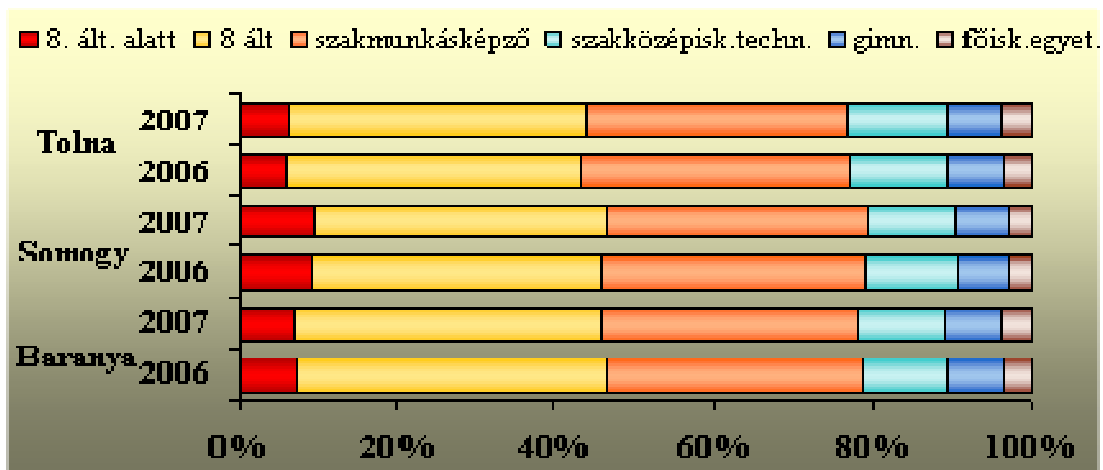
ország régiói közül messze a legkisebb. Az egy lakosra jutó ipari termelési érték a Dél-Dunántúlon csupán 44%-a volt a hazai átlagnak.

A régió komoly oktatási problémájára világít rá az a jelenség, mely szerint az álláskeresők közül nagyon sokan olyan szakmai végzettséggel rendelkeznek, amelyből ugyanott számos bejelentett állásajánlat is szerepel a munkaügyi központokban. Az ellentmondás magyarázata a korábban szerzett végzettségek korszerűtlenségében keresendő. A munkaügyi központokban bejelentett és hivatalosan nyilvántartott adatok szerint a Dél-Dunántúlon a nagyobb városokban leginkább a modern gépészeti, építőipari szakmák keresettek. A Balaton-parton, Pécsen és a termálutisztikai központokban határozott igény mutatkozik a vendéglátó-ipari szakemberekre is. Folyamatosan nagy az igény a lakatos, a hegesztő, a szerszámkészítő, a kőműves, az ács-állványozó, a pincér, a szakács szakmunkásokra. Ezzel teljesen egybevág a kutatás során felkeresett vállalatok véleménye is.

Az üres állások betöltését, a munkanélküliek elhelyezkedését nehezíti a gazdasági szervezetek megyeszékhelyeken, illetve néhány nagyobb településeken való koncentrációja, a lakóhelyek elaprózottsága, a rossz úthálózat és tömegközlekedés, a pályakezdők gyakorlati tapasztalatainak hiánya is.

A régió foglalkoztatási és oktatási számadataiban megfigyelhető egy sajátos aránytalanság is. Kétszer annyi az első éves, nappali tagozaton, felsőoktatásban hallgatók létszáma, mint a szakiskolában tanuló elsősök létszáma. Ennek következtében a térségben igen magas a diplomás pályakezdő munkanélküli fiatalok száma is – az országos átlag majd duplája. A felsőfokú végzettséget adó képzések túlerepresentálását támasztják alá a felkeresett vállalatvezetők személyes véleményei is. Tízszer több szakmunkást kívánnak felvenni a következő években, mint ahány diplomást.

6. ábra: Az álláskeresők iskolai végzettség szerinti megoszlása a Dél-Dunántúlon a 2006. és 2007. évben átlagosan

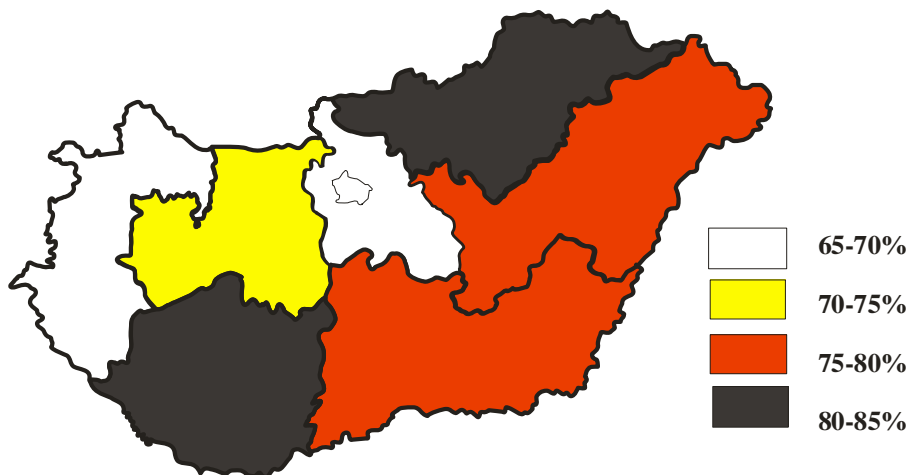
Szerk.: DDRMK-KSH 2008., 2007. évi adatok alapján DDRMK-Garai P. 2008.

A régió iskolai szerkezetének vizsgálata

A gazdasági hanyatláshoz hasonlóan a Dél-dunántúli Régió szakképzési, iskolai és tanulólétszám adataiban is egy erőteljes degresszió figyelhető meg. Ki kell jelenteni, hogy elhibázott állami, elsősorban önkormányzati döntések sorozata vezetett oda, hogy a rendszerváltás óta a szakiskolák száma harmadára csökkent, a gimnáziumoké és a

szakközépiskoláké majdnem megduplázódott. A szakiskolai tanulói létszám még drasztikusabban lecsökkent. A születésszámok alakulásából nagyon jól prognosztizálható módon legalább évi 3-4%-kal kevesebb általános és szakiskolai tanulóval kell számolni a következő 12-16 évben.

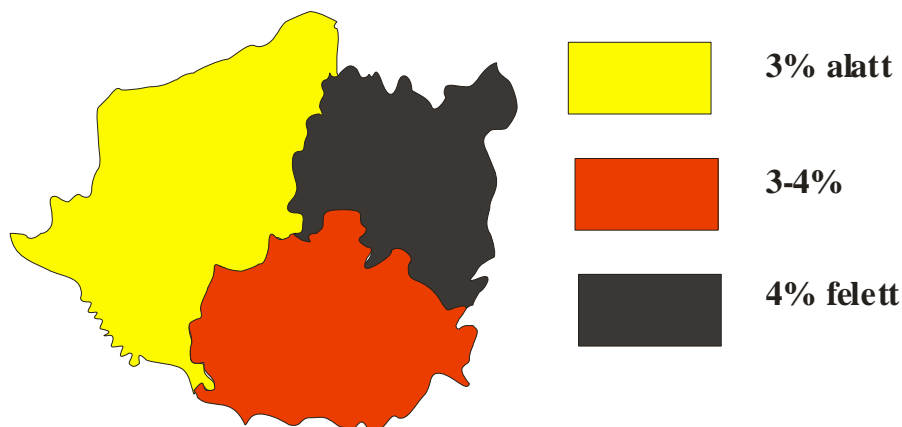
7. ábra: A szakiskolai tanulók arányának csökkenése Magyarországon 1990 és 2008 között, régióként

Szerk.: KSH- DDRMK adatok alapján Garai P. 2008.

Az általános iskolai tanulólétszám-csökkenés eltéréseket mutat megyénként és településszerkezetileg egyaránt. Míg országosan az első évfolyamos tanulólétszám a 2006/2007-es tanévben a 8. évfolyamos tanulóknak 92,34%-a, addig a régióban ez az arány 87,94%, Tolna megyében pedig csak 85,56% (KÖZOKTATÁSI TÁJÉKOZTATÓ 2006/2007). A fogyás mértéke a településméretekkel fordított összefüggésben van országos, régiós és megyei viszonylatban is. Városokban a fogyás nagyobb, községekben kisebb. Az eltérés 12% és 21% között mozog, az utóbbit Baranya megyében közelíti meg.

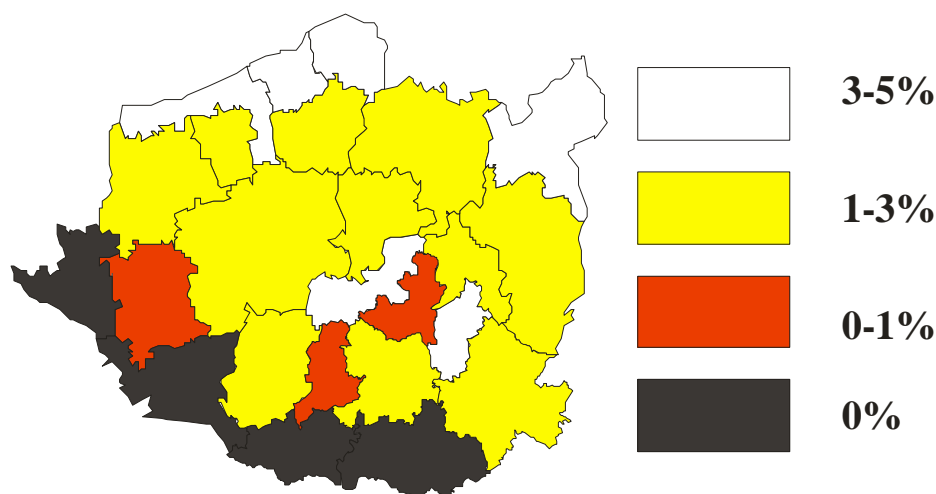
8. ábra: Az általános iskolai tanulólétszám csökkenése a Dél-dunántúli Régió megyéiben 2006 és 2007 között

Szerk.: Közoktatási Tájékoztató, KSH, saját felmérés alapján Garai P. 2008.

Érdekes jelenség, hogy kistelepülések, fejletlenebb térségek esetén régiós és országos szinten is kisebb a gyermeklétszámok fogyása, azaz nagyobb a gyermekvállalási hajlandóság. A nehezebb megélhetési viszonyok között élők esetén egyértelműen nagyobb a gyermekvállalási hajlandóság. Éppen ezeken a területeken él a romák nagyobbik része is főként a déli somogyi és baranyai térségekben. A romákra a nagyobb gyereklétszám jellemző. A kutatás során felkeresett önkormányzati vezetőik véleménye szerint a provinciális kultúrából egyébként is eredeztethető és a romáknál még erősebben megfigyelhető, hogy a gyermek, áldás. Becsléseik szerint a vidéki cigány családoknál 4-5 gyermek számít átlagosnak, a városiaknál 2-3. A roma népesség számbeli gyarapodása azonban csak fékezni tudja a születések számának és az általános iskolába lépő gyermekek létszámcsökkenését.

9. ábra: Az általános iskolai tanulólétszám csökkenése a Dél-dunántúli Régió kistérségeiben 2006 és 2007 között

Szerk.: Közoktatási Tájékoztató, KSH, saját felmérések alapján Garai P. 2008.

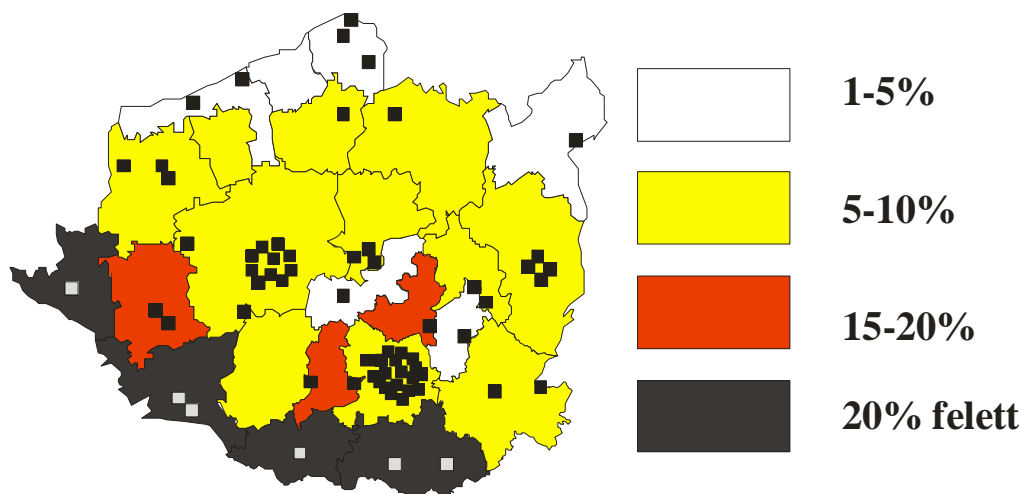
Az iskolaszervezetben tapasztalható tanulószám-anomáliák mellett az oktatott szakmastruktúra is hibás a régióban. A szakiskolai keretek között oktatott tanulóknak legalább a fele nem a környék vállalkozásai által igényelt szakmákat tanulja. Ennek oka abban keresendő, hogy az oktatási intézmények és fenntartók a rendelkezésükre álló személyi és tárgyi feltételeiknek megfelelő szakmákat oktatják. A változtatás költséggel, többletmunkával jár, melyben az iskolák a jelenlegi finanszírozási, működési szabályok alapján nem érdekeltek. A régióban több olyan szakiskola is működik, mely nagy részben felesleges, vagy teljesen elavult szakképesítést oktat. Gazdaságilag ezen intézmények összevonása, vagy megszüntetése lenne indokolt, de a rendkívül erős társadalmi és politikai ellenállás miatt a fenntartó önkormányzatok többsége nem hajlandó erre.

Évek óta a vendéglátás-idegenforgalom, a kereskedelem, a gépészet, a mezőgazdaság, az informatika és a közgazdaság szakterületén található a tanulók többsége. Ezzel szemben a munkaerő-piacion legkelendőbb nehéz fizikai munkát igénylő építőipari és a kvalifikált gépészeti szakmákat csak a diákok 5-10%-a tanulja. Komoly pazarlást jelent az élelmiszeripar, a szolgáltató szektor, a könnyűipar nagy mértékű oktatása is a régió iskoláiban.

A Dél-Dunántúlon igen sok, majd 100 szakképzést folytató intézmény működik. Számuk teljes mértékben elegendő a tanulólétszámokhoz viszonyítva. Az iskolák földrajzi

eloszlására viszont ellentmondásos. A szakiskolák 60%-a Pécsen, Kaposváron és Szekszárdon helyezkedik el. A többi intézmény többsége is a gazdaságilag fejlettebb régiókban található. Éppen azokban a kistérségekben működik a legkevesebb iskola, ahol a legnagyobb arányban élnek a tanulók nagy részét alkotó a romák. Ezek a gyermekek igen rossz anyagi körülmények között élnek, ezért a bejárás és a kollégiumi lakhatás megoldása komoly gondot jelent a szüleiknek. A tanulmányok idő előtti abbahagyásának egyik fontos oka is ebben keresendő. A jövőben feltétlenül indokolt lenne a régió déli, romák által lakott területein működő szakképző iskolák bővítése, sőt a megyeszékhelyek rovására újak létesítése, átcsoportosítása is. Elsősorban építőipari, faipari, másodsorban pedig vendéglátóipari-kereskedelmi képzést megvalósító intézményekre van szükség.

10. ábra: A szakiskolák elhelyezkedése és a roma nemzetiségű lakosságának százalékos eloszlásának viszonya 2007-ben a Dél-dunántúli Régióban

Szer

k.: OH, KSH adatok, reprezentatív adatfelvételek és saját felmérések alapján Garai P. 2008

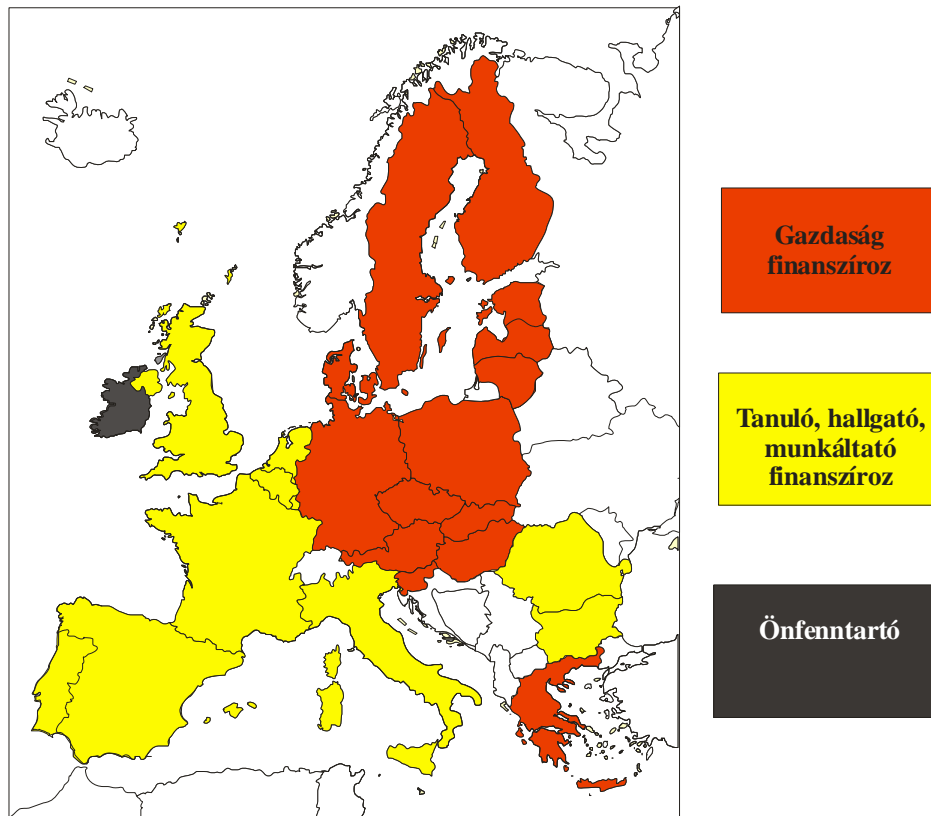
A felnőttképzésben, mely nagyjából szintén államilag finanszírozott, nagyon hasonló problémák tapasztalhatóak. A Dél-dunántúli Régióban indított munkaerő-piaci képzések többsége számítástechnikai, közhasznú és nyelvi képzés. Az okok között keresendő, hogy a képzők nagy része a nyelvi és számítástechnikai képzésekre rendezkedett be, melynek oktatása és infrastruktúrája egyszerű és olcsó.

A vizsgálódás tapasztalatai szerint az oktatás és a gazdasági elvárások durva eltávolodásának okai a szakképző iskolák és a felnőttképző intézmények esetében is ugyan azok. Egyfelől a gazdaság által igényelt modern gépészeti, építőipari szakmák képzése drágább, másfelől meg kell jegyezni, hogy súlyos információhiány is jellemzi a régió oktatásának résztvevőit. A térségben tanulók, a szülők, a felnőtt hallgatók, az iskolák, a fenntartók, a képzők és sok tekintetben még a munkaügyi szervezetek sem rendelkeznek pontos ismeretekkel a piac szakemberelvárásairól. A tanulók és a hallgatók motiváltsága és érdektelensége is komoly probléma. Az oktatásban résztvevő képző és irányító szervezetek sincsenek ösztönözve a hiány-szakképesítések oktatására, mivel azonos állami normatíva jár minden szakma után. Megoldhatná a kérdést egy szakképesítések szerint erősen differenciált ösztöndíjrendszer és egy fenntartói, felnőttképzési kvótarendszer bevezetése.

A régió szakoktatás-finanszírozásának vizsgálata

A szakképzés finanszírozása – elsősorban a gyakorlati képzés – a kormányzat részéről hatalmas anyagi erőfeszítésekkel valósul meg. Az Európai Unióval ellentétben, ahol közvetlenül a magánszféra fizeti a szakképzés költségeit Magyarországon az állam a fő teherviselő.

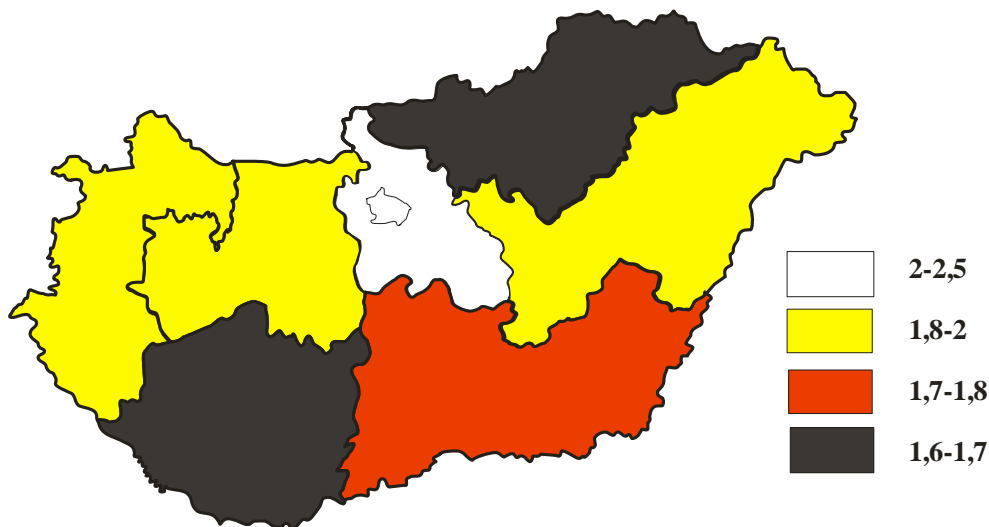
11. ábra: Az Európai Unió finanszírozási rendszereinek területi megoszlása

Szerk.: Garai P. 2008.

2007-ben a központi költségvetés, a Dél-dunántúli Régió önkormányzatai, vállalatai összesen és átlagosan egy szakiskolai tanulóra 1,7 millió forintot fordítottak. Ez egy rendkívüli összeg, főként ha összevetjük azzal, hogy a felsőoktatás legdrágább területén, az orvostudományban is ennyibe került egy hallgató képzése. Még szembetűnőbbek a számadatok annak ismeretében, hogy a képzések jelentős része munkaerő-piaci szempontból teljesen feleslegesek, ezért a pályakezdő szakmunkások többsége nem, vagy nem a szakmájában helyezkedik el. A régiók között a szakképzési költségek vonatkozásában is számottevő különbségek mutatkoznak. Közép-Magyarországon 20-30%-kal még magasabbak a ráfordítások a Dél-Dunántúlhoz képest.

12. ábra: Az egy tanulóra eső teljes felhasznált költség millió Ft-ban 2007-ben Magyarországon, a gazdálkodók által ellátott gyakorlati képzést esetében

Szerk.: NSZFI-APEH 2007.-évi bevallások, saját kutatások alapján Garai P. 2008.

A régiós részköltségek vizsgálatakor kitűnik, hogy igen tekintélyes pénzt emészt fel a sok kis méretű szakiskola fenntartása, de az oktatás legdrágább eleme a szintén elaprózódott, kisvállalkozásokra épülő gyakorlati oktatás. A tanulókat oktató gazdálkodó szervezetek túl sokféle kedvezményt, pénzt, pályázati forrást kapnak. A képzési költségeiknél jóval nagyobb ellentételezésben részesülnek és a tanulók által előállított értékkel is szabadon rendelkezhetnek. Olyannyira megéri számukra tanulót foglalkoztatni, hogy a Dél-Dunántúlon felkeresett valamennyi vállalkozás a jövőben is igényt tart a gyerekekre, akiket kiegészítő juttatásokkal még meg is próbálnak egymástól elcsábítani. Komoly agitációt folytatnak a sajtóban és az iskolákban egyaránt. A képzés gazdaságosabbá tétele csak a túlzott dotációik csökkentésével, az intézmények integrációjával és az egyedi gyakorlati képzőhelyek helyett a központi képzőhelyek fejlesztésével képzelhető el.

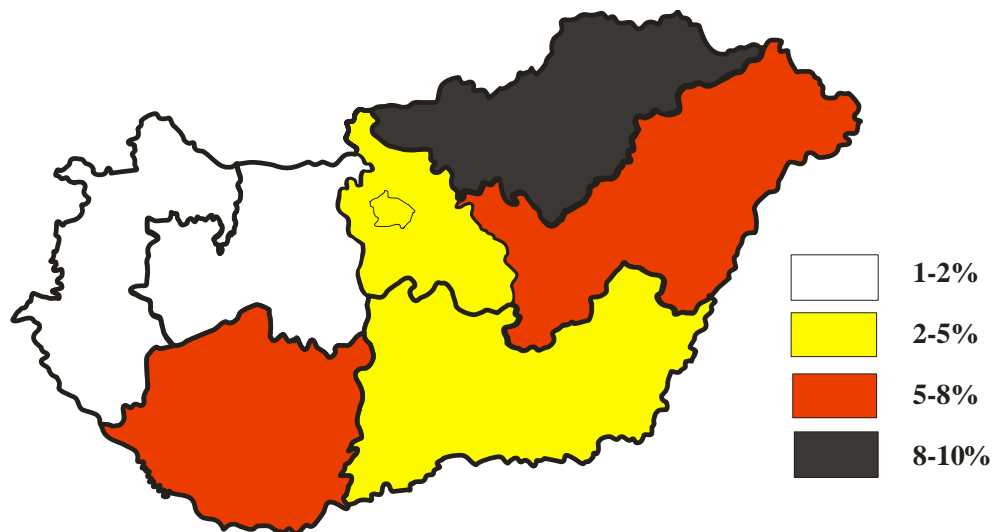
A régió roma népességének, szakoktatási összefüggéseinek vizsgálata

A szakoktatás vizsgálatánál a gazdasági, társadalmi, munkaerő-piaci körülmények pontos ismeretén túl igen fontos szerepe van magának a tanulónak is. Az értekezés fundamentumát képező több évi kutatómunka során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a földrajzi szemlélet nélküli statisztikai vizsgálatokból csupán jellegtelen létszámadatok bemutatása és elemzése lett volna a végeredmény. A területi elvek szerinti vizsgálódás azonban rávilágított a régió etnikai viszonyaira, melynek alapján állítható, hogy a Dél-dunántúli Régió szakember-utánpótlásának, és a hozzá kapcsolódó gazdasági növekedésnek a kulcsát a roma fiatalok jelentik.

A régióban igen jelentős roma népesség él. Különösen nagy az arányuk Dél-Somogyban és Dél-Baranyában. Szociális és foglalkoztatási helyzetük, életkörülményeik igen rosszak és az állami erőfeszítések ellenére sem javulnak, számuk és arányuk viszont folyamatosan emelkedik. Társadalmi integrációjukat tartósan csak munkához juttatásuk mozdíthatja előre,

melynek alapja a szaktudás. Ennek megszerzésére nyílt komoly esély, a hazai iskolaszervezet átalakulásával, a tanköteles kor tizennyolc évre történő megemelésével.

13. ábra: Magyarország roma nemzetiségű lakosságának százalékos megoszlása 2007-ben

Szer

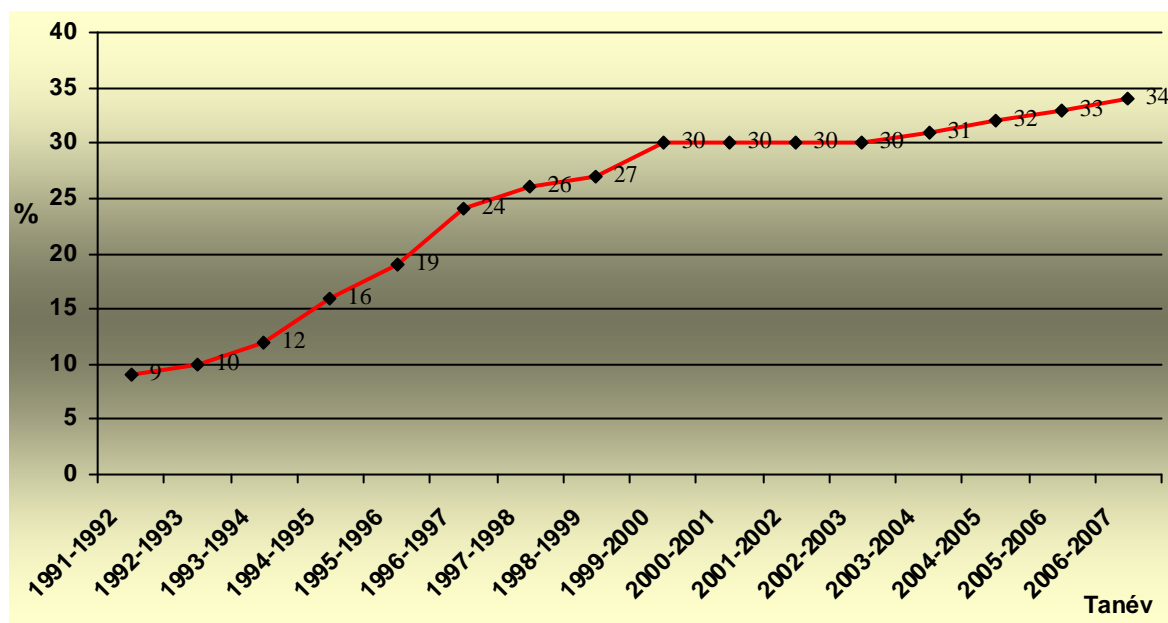
k.: KSH adatok, reprezentatív adatok, saját felmérések alapján Garai P. 2008

A kutatások tapasztalatai szerint a nehezebb fizikai erőfeszéssel járó építőipari, gépészeti és vendéglátó-ipari szakmákban a szakiskolai tanulóknak legalább a fele roma származású. Az alacsonyabb kvalifikációt igénylő szakmák tanulói között a legnagyobb az arányuk, (ilyen a kőműves, a szobafestő-mázoló és tapétázó, a fényező mázó). A felnőttképzésben is ilyen területeken tanulnak a legtöbben. A romák felemelkedési lehetőségeit javítja, hogy ezekben a szakmákban is erőteljes a munkaerő-piaci kereslet.

A tanárok, a gyakorlati oktatást végző vállalkozások, a roma érdekképviseleti szervek és a munkaügyi kirendeltségek egybehangzó véleménye szerint a roma álláskeresők elsősorban a szabadabb, kevesebb megkötéssel járó szakmákat és munkahelyeket keresik szívesebben, ezekben dolgoznak hosszabb ideig. Az építőipari szakmák mindenképpen megfelelőek számukra, de a rendkívül rossz szociális körülmények és a szabadabb kulturális szokások miatt csak a tanulók fele jut el a szakmai bizonyítvány megszerzéséig. Az érdekvédelmi szervezeteik, az iskolák és a gyakorlati oktatásukat ellátó vállalkozások vezetőinek összegyűjtött véleménye szerint a roma tanulók számára speciális gyakorlatorientált, a kreativitásnak teret engedő tananyagok fejlesztésére van szükség. Továbbá fel kell állítani a pozitív diszkrimináció rendszerét a tanulói, hallgatói juttatásokban. Nagyobb ösztöndíjakkal kellene honorálni a magasabb tanulmányi eredményeket. Ezekkel a változtatásokkal javulna a roma tanulók motiváltsága arra, hogy befejezzék az iskolát, alaposabban elsajátíthassák a szakmai ismereteket, önbecsülésük emelkedhessen, társadalmi beilleszkedésük javuljon.

Amennyiben a Dél-Dunántúl szakiskoláiban az elmúlt évek tendenciái alapján prognosztizálható mértékben növekszik a roma gyerekek aránya, úgy tíz év múlva már a teljes tanulói létszám 80-90%-át fogják adni. Jelenlegi arányuk is meghaladja a 30%-ot. A sajátos nevelési, oktatási igényeiknek megfelelő képzési rendszer kiépítését, a tanárok felkészítését, a tananyagok és a vizsgarendszer gyakorlatorientált átalakítását már most haladéktalanul meg kell kezdeni.

14. ábra: A roma szakiskolai tanulók aránya a Dél-Dunántúlon összesen az 1990/1991-es tanévtől a 2006/2007-es tanévig

Szerk.: OKM – KSH adatok, roma önkormányzati és iskolai felmérések, becslések alapján
Garai P. 2008

A romákhoz kapcsolódva figyelemre méltó a német szakoktatási példa, ahol főként a nyugati tartományokban a török vendégmunkások és gyermekeik alkotják a szakoktatás jövőbeni utánpótlását. Társadalmi státuszukat, integrációs törekvéseiket tekintve nagyon hasonló helyzetben vannak, mint a magyar romák. Oktatásuk során jelentős eredményeket sikerült elérni a speciális képzési módszerrel és a kiemelt finanszírozási eljárásokkal. Ezen elvek hazai adaptálása a romákra is minden jel szerint pozitívan hatna.

A vállalkozások véleményének vizsgálata

A kutatási eredményekhez kapcsolódva meg kell még jegyezni, hogy a gyakorlati oktatást is végző dél-dunántúli vállalkozások véleménye két súlyos további hibáját is feltárta a régió szakképzési rendszerének. Valamennyi megkeresett cégvezető szerint a tananyagok túlságosan elmélet-centrikusak, túl kevés a gyakorlati idő, holott éppen ez lenne a szakmai képzés fajsúlyosabb eleme. A tanulók igen gyenge gyakorlati ismeretekkel kerülnek a szakmunkásvizsgára. A vizsgálat alapján kitűnik, hogy a központi tematikák elkészítésében döntően állami hivatalok és elméleti pedagógusok vesznek részt. Az EU nyugati országaihoz hasonlóan Magyarországon is a gazdasági szereplőknek kellene a tananyagok elkészítésében dominálni. Megoldást ebben a kérdésben is a területi kamarák hatáskörének növelése jelenthetne.

A másik probléma, hogy a gazdálkodók bármilyen szakmában szívesen fogadnak tanulókat a magas anyagi állami dotáció miatt, de szinte csak a térségben hiányszakképesítéssel rendelkező végzett szakmunkásokat kívánják alkalmazni. Kiemelhető mindenekelőtt a szerszámkészítő, a lakatos, a hegesztő, a kőműves, az ács, a burkoló, a szakács szakma. Az iskolák felé a vállalkozások a tanuló-foglalkoztatási igényeiket jelzik, a továbbfoglalkoztatási szándékukat nem. Ezzel megtévesztő módon ösztönzik a gyerekek felvételét olyan szakmákra is, melyekre tényleges munkaerő-piaci igény nem jelentkezik. Sok

iskola csak ezen igények alapján készíti el a következő évi beiskolázási terveit. Ameddig az állami finanszírozási rendszer nem tesz különbséget az egyes szakmák támogatása között, az oktatási intézmények és fenntartóik feladata és felelőssége, hogy alaposabban informálódjanak a helyi gazdaság szerkezetéről, igényelt szakemberállományáról.

6. A PROBLÉMA MEGOLDÁSÁRA TETT JAVASLATOK

Az értekezés fenti tapasztalatainak konklúziójaként megállapítható, hogy az államnak meg kell tennie több nagyon népszerűtlen intézkedést is. Szakképesítésenként differenciált finanszírozást szükséges bevezetnie, elkerülhetetlen továbbá a munkaerő-piacilag nem indokolt szakmák és az ezeket oktató iskolák számának csökkentése is. Ehhez a fájdalmas következtetéshez a területi szemléletű kutatómunka vezet el.

Az értekezés másik legfontosabb tanulsága, hogy a Dél-dunántúli Régió szakoktatás-fejlesztésének kulcsa a roma fiatalok motiválása, segítése a gazdaság által igényelt szakképesítések elsajátításában. Ez a megoldás az országban még az Észak-magyarországi Régióban lehet kiemelt fontosságú, de a többi térségben más eljárásokat kell keresni a helyi szakember utánpótlás biztosítására.

Ezen helyi adottságra alapozva az alábbi konkrét intézkedések meghozatalában foglalhatóak össze az oktatáspolitikai teendők:

- *A hiány-szakképesítések esetében magasabb ösztöndíj nyújtása szükséges a tanulóknak, továbbá nagyobb állami normatíva folyósítása az iskoláknak.*
- *A feleslegesen képzett szakmákra alacsonyabb juttatásokat kell biztosítani, vagy akár a teljes állami támogatást meg kell szüntetni.*
- *A szakképző iskolákat a kapacitásaik jobb kihasználása végett a – nyugati minták alapján – piaci alapú felnőttképzési tevékenységre is kötelezni kell.*
- *A preferált szakképesítéseket tanuló roma fiatalok számára további kiegészítő anyagi juttatási rendszer (pozitív diszkrimináció, díjmentes utazás és kollégiumi elhelyezés) bevezetése elengedhetetlen.*
- *Speciális gyakorlatorientált tananyagok és vizsgarendszer kidolgozása a roma tanulók részére elodázhatatlan.*
- *A roma lakossághoz kapcsolódóan Dél-Somogyban és Dél-Baranyában új szakképző iskolák építése szükséges. (Csurgóra faipari, Szigetvárra, Sellyére építőipari, Barcsra, Siklósra, Villányba vendéglátó-ipari szakképző iskolák létrehozása indokolt.)*
- *Kaposváron, Pécsen és a régió középső területein a gépészeti középiskolák bővítése, az élelmiszeripari, könnyűipari és a szolgáltatóipari oktatási intézmények csökkentése javasolt.*

- *A térség északi részein (főként a Balaton körzetében) a kereskedelmi-vendéglátóipari képzési profil gyarapítása, emellett a műszaki szakterületek szűkítése indokolt.*
- *Az egész szakoktatási rendszert az állam helyett a helyi gazdaság meghatározó szereplőinek irányítása alá szükséges vonni (pl. kamarák).*

7. AZ EREDMÉNYEK HASZNOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Eddig nem készült olyan átfogó, a megrendelő szervezet igényitől független kutatás, mely komplex képet festett volna egy adott földrajzi terület szakképzéséről. Egyes részeinek elemzése számos esetben megtörtént, azok közös vizsgálata viszont nem. Jelen értekezés megállapításai a Dél-dunántúli Régió szakoktatásának valamennyi szereplőjére kitérnek. Jellemzőik, hibáik bemutatásából, a sikeresebb régiók, uniós országok példájából tanulhatnak. Munkájuk már a prezentált információk alapján is hatékonyabb lehet, de a megfogalmazásra került következtetések, konkrét problémamegoldó javaslatok megszívvelésével még eredményesebbé válhat.

A központi oktatásigazgatási intézmények számára megállapításra kerül, hogy egyszerűbb, decentralizáltabb, liberálisabb jogrendszerre, képzési és vizsgarendszerre van szükség. A tanulók, az iskolák és fenntartók számára szintén jól használhatóak a feltárt munkaerő-piaci igények, gazdasági-társadalmi folyamatok, jellemzők és elemzések. A szakképzés fejlesztésének különös aktualitást is ad a világgazdasági válság is, melyből a kilábalás szintén a térség gazdasága által igényelt szakképesítések színvonalas és nagyobb volumenű oktatásától várható.

A kutatás és eredményei a régió igen nagyszámú és egyre gyarapodó roma népessége számára is azonnal hasznosítható koncepciókat szolgáltatnak. Társadalmi integrációjuk előmozdítása, életszínvonaluk javítása nagy mértékben lehetséges, ha az véleményük, képességeik, igényeik megismerésére épül.

Az eddigi eredmények széleskörű publikálásának (két könyv, majd ötven cikk és tanulmány) tapasztalatai alapján elmondható, hogy még az élesebb kritikával illetett szervezetek is igen pozitívan fogadták az észrevételeket. Ennek jele, hogy már több iskola és fenntartó is közelítette képzési szerkezetét a munkaerő-piaci igényekhez. Jelen értekezés hön áhított célja ennek a folyamatnak az erősítése, mely által a szakképzés fejlesztésén keresztül elősegíthető a régió gazdasági-társadalmi felzárkózása. Ahhoz, hogy ez az elvárás teljesülhessen a kutatás eredményeit szükséges minél szélesebb körben ismerté tenni. Nyomtatásban a Miniszterelnöki Hivatal és az Oktatási Hivatal szervezeti rendszerén belül válik majd hozzáférhetővé és továbbfejlesztésre is alkalmassá a régióban minden iskola, fenntartó, roma önkormányzat, valamint a jelentősebb vállalkozások, társadalmi-gazdasági érdekképviselői szervezet számára.

8. A KUTATÁS TOVÁBBI IRÁNYAI

A szakoktatás fejlesztése folyamatos kutatómunkát igényel. A gazdasági-társadalmi környezet, a jogszabályi háttér és a politikai irányelvek időben és térben folyamatosan változnak. Kőbe vésett oktatásfejlesztési koncepciót ezért nem lehet hosszú távra készíteni. A

főbb elvek és célok megfogalmazhatóak, de a végrehajtás módszereit mindig az új helyzethez kell igazítani.

Az értekezés tíz évi szakmai és hat évi folyamatos kutatómunka eredményeiből táplálkozik. A régió szakoktatás fejlesztéséhez kapcsolódó vizsgálatok jelenleg is zajlanak. A 2008/2009-es tanév statisztikai adatainak, a térség szakiskoláinak, fenntartóinak, a gyakorlati képzést ellátó gazdálkodók, a munkaügyi kirendeltségek, a roma érdekvédelmi szervezetek adatainak, véleményének feltérképezése és feldolgozása folyamatosan történik. A munka folytatása különösen fontos, mert ebben a tanévben jelentkezik először több oktatási reform eredménye is.

Megkezdték a működésüket a térségi integrált szakképző központok és a szakképzés szervezési társulások. 2009 végére válnak értékelhetővé az eredményeik. Az új moduláris tananyagok és vizsgakövetelmények szintén ebben az időszakban debütálnak. Az iskolák, az oktatók, a vállalkozások és a résztvevő tanulók tapasztalatai alapján kell végleges formába önteni és továbbfejleszteni a rendszert. A Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságok kibővült feladatainak, új döntéseinek a hatásai is ebben a tanévben jelentkeznek először. Vizsgálni kell a Munkaerőpiaci Alapból finanszírozott beruházások hasznosulását, valamint a bizottság által meghatározott hiány-szakképesítések munkaerő-piaci indokoltságát. A középtávú szakképzés fejlesztési stratégia és a beiskolázás szakképesítések szerinti keretszámainak javaslata jelenleg készül.

A fent említett munkálatokat ezen sorok írója koordinálja az Oktatási Hivatal és a bizottság titkáráként. A szervezet működésével kapcsolatban a gazdaság, az iskolák, a kormányzat igen komoly elvárásokat támaszt. A feladat végrehajtását számos ellentétes érdek is nehezíti, melyek összehangolásában remélhetőleg kulcsszerepe lesz a tudományos igényű kutatómunkának.

A felvázolt, folyamatban lévő változások kecsegtetnek sikerekkel, de a szakképzés átfogó és egyre elodázhatatlanabb szerkezeti megújulását önmagukban nem teszik lehetővé. A régió szakképzését meghatározó a roma népesség földrajzi és oktatáspolitikai szemléletű kutatása is még nagyon sok feladattal jár. A munka a hazai és az uniós kisebbségi érdekvédelmi szervezetek aktívabb együttműködésével töretlenül folytatódik 2008-2009-ben is. A jövőbeni oktatáspolitikai, kormányzati cél már nem pusztán a munkaerő-piaci szakember igények kielégítése kell legyen, hanem egy új, területi alapokra helyezett társadalmi-gazdasági fejlődés megindítása a romák szocializációjának elősegítésével.

8. PUBLIKÁCIÓK

A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk

1. **GARAI, P.** – **JUHÁSZ, G.** 2009: *The role of atypical forms of employment in promoting social welfare in the South-Transdanubian region and Middle-Transdanubian region of Hungary.* Work, Employment & Society, London (megjelenés alatt)
2. **GARAI P.** 2008: *A szakoktatás munkaerő-piaci szempontú vizsgálata a Dél-dunántúli Régióban a Kaposvár TISZK Kht. tevékenységének, lehetőségeinek feltárásával.* Kaposvár TISZK Kht., Kaposvár, 224 p.
3. **GARAI P.** – **JUHÁSZ G.** 2008: *Az egyes foglalkoztatási formák és a szakoktatás szerepe a Dél-dunántúli Régió roma népességének integrációjában.* In: Hervainé Szabó Gy. (szerk.):

Verseny és/ vagy együttműködés? MTA Közép-dunántúli Regionális Kutatások Központja – Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, pp. 48-66.

4. JUHÁSZ, G – GARAI, P. 2007: *Human research in the non-profit sector*. University of Pécs, Faculty of Humanities, Pécs, 207 p.

5. **Garai, P.** 2007: *The role of alternative forms of employment in ending the segregation in the Transdanubian regions of Hungary*. In: László, L – László, K (ed): 6th International Conference of PhD Students. University of Miskolc, Innovation and Technology Transfer Center, Miskolc pp. 27-32.

6. **GARAI P.** 2007: *A foglalkoztatás és az oktatás speciális hatásai a Dél-dunántúli Régió társadalmi környezetére*. In: Máté Cs. – Mócsy I. – Urák I. – Zsigmond A. (szerk.): III. Kárpát-medencei Környezettudományi konferencia. Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem Természettudományi és Művészeti Kar, Kolozsvár, pp. 321-326.

7. **GARAI P.-JUHÁSZ G.** 2007: *Az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásának lehetőségei a társadalmi különbségek csökkentésében I. rész*. Munkaügyi Szemle, 51. évf., 1. sz., pp. 12-16.

8. **GARAI P.-JUHÁSZ G.** 2007: *Az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásának lehetőségei a társadalmi különbségek csökkentésében II. rész*. Munkaügyi Szemle, 51. évf., 2. sz., pp. 22-25.

9. **GARAI P.** 2007: *A szakképzés és a felnőttképzés jellemzői a romák oktatásában, a Dél-dunántúli Régióban*. Humánpolitikai Szemle, XVIII. évf., 7-8. sz. pp. 68-88.

10. **Garai P.** 2007: *A Dél-dunántúli Régió munkaerő-piaci, felnőttképzési jellemzői, ellentmondásai*. Földrajzi Értesítő, LVI. évf., 3-4. sz., pp. 225-243.

11. **GARAI P.** 2007: *A szakképzés munkaerőpiaci szemléletű fejlesztése – a Kaposvár TISZK koordinációs szerepvállalásával*. Szakképzési Szemle, XXIII. évf., 1. sz. pp. 47-61.

12. **GARAI P.** 2007: *Szakma – piac összhangja, igénye, ellentéte a Dél-dunántúli Régióban*. Felnőttképzés, V. évf., 3. sz. pp. 35-42.

13. **GARAI P.** 2007: *Magyarország, különösen a Dél-dunántúli Régió roma népességének szociális helyzete, az oktatás szerepe a társadalmi felzárkózásban*. In: Tóth J. (szerk.): V. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia – A nagy terek politikai földrajza. Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet, Pécs, pp. 176-188.

14. **GARAI P.** 2006: *A szakképzés és a munkaerőpiac sajátosságai Kaposváron*. Szakoktatás, 56. évf., 5. sz., pp. 28-38.

15. **GARAI P.** 2006: *A hazai szakképzés költségeinek és a Dél-dunántúli Régió munkaerőpiaci igényeinek anomáliái*. Szakképzési Szemle, XXII. évf., 4. sz., pp. 19-36.

16. **GARAI P.** 2006: *Az iskolai rendszerű szakképzés helyzete Somogy megyében*. In: Baranyai G. – Tóth J. (szerk.): Földrajzi Tanulmányok a pécsi doktori iskolából V. Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet, Pécs, pp. 190-205.

17. **GARAI P.** 2006: *Az iskolai rendszerű szakképzés helyzete a Dél-dunántúli Régióban*. In: Tésits R. – Tóth J. – Romvári M. (szerk.): Innovációk a térben – A terület- és településfejlesztés aktuális kérdései. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskolája, Pécs, pp. 7-29.

18. **GARAI, P.** – KUTI, A. – BANK, K. – TÉSITS, R. 2005: *Possibilities in expanding part-time employment in South-Transdanudia*. In: Tésits, R. – Tóth, J. – Vonyó, J. (ed.): *Atypical Forms of Employment Expansion - Experience of the Visegrád Countries*. Doctoral School of Earth Sciences, Baranya County Labour Centre, Pécs, pp. 177-194.

További, a témához közvetett módon kapcsolódó publikációk

19. **GARAI, P.** – JUHÁSZ, G – KEMÉNY, G. 2007: *The promotion of European Ecosocial Model to the development of Hungarian agricultural employment and rural areas*. *Agriculture – Scientific and Professional Review*. Vol. XIII., Number 1. Osijek. pp. 21-24.

20. JUHÁSZ G. – **GARAI P.** 2007: *A mezőgazdaság és a vidékfejlesztés szerepe a környezeti fenntarthatóság, a foglalkoztatás és a társadalmi-gazdasági fejlődés előmozdításában*. In: Máté Cs. – Mócsy I. – Urák I. – Zsigmond A. (szerk.): *III. Kárpát-medencei Környezettudományi konferencia*. Sapiaentia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem Természettudományi és Művészeti Kar, Kolozsvár, pp. 22-27.

21. **GARAI P.** 2007: *Tájékoztató az új OKJ bevezetésével kapcsolatos teendőkről a ROP3.4.2. programban*. *Somogyi Gazdaság*, XIII. évf., 1. sz. pp. 13.

22. **GARAI P.** 2004: *Baranyai fejlesztések*. *Dél-dunántúli Gazdaság*, VI. évf., 7. sz. pp. 22-23.

Egyéb, a témához kapcsolódó publikációk

23. **GARAI P.** 2007: *TISZK: a szakképzési rendszer megújulása*. *Modern Iskola*, I. évf., 3. sz. pp. 48-51.

24. **GARAI P.** 2007: *Tájékoztató a 2006. évi szakképzési bevallás szabályairól, a gyakorlati képzés aktualitásairól*. *Somogyi Gazdaság*, XIII. évf., 1. sz. pp. 12.

25. **GARAI P.** 2007: *Megújul a gépipari szakképzés Kaposváron*. *Somogyi Gazdaság*, XIII. évf., 2. sz. pp. 10.

26. **GARAI P.** 2007: *Górcső alatt a szakképzés*. *Somogyi Gazdaság*, XIII. évf., 2. sz. pp. 3-5.

27. **GARAI P.** 2007: *A szakképző iskolai tanulók gyakorlati képzésének pénzügyi feltételrendszere*. *Somogyi Gazdaság*, XIII. évf., 11. sz. pp. 8-11.

28. **GARAI P.** 2006: *Szakképzés a gazdaság igényeiért*. *Somogyi Gazdaság*, XII. évf., 11. sz. pp. 4-5.

29. **GARAI P.** 2006: *Megkezdődött az új tanév*. *Somogyi Gazdaság*, XII. évf., 10. sz. pp. 11-12.

30. **GARAI P.** 2006: *Hogyan készüljünk a tanévkezdésre*. *Somogyi Gazdaság*, XII. évf., 8. sz. pp. 6-7.

31. **GARAI P.** 2006: *Felnőttképzés és innováció*. *Somogyi Gazdaság*, XII. évf., 7. sz. pp. 4-5.

32. **GARAI P.** 2006: *Emelkedett a minimálbér közeledik a szakképzési hozzájárulás elszámolása*. *Somogyi Gazdaság*, XII. évf., 1. sz. pp. 14-15.

33. **GARAI P.** 2006: *A szakképző iskolai tanulók gyakorlati képzésének pénzügyi feltételrendszere*. *Somogyi Gazdaság*, XII. évf., 10. sz. pp. 12-13.

34. **GARAI P.** 2005: *Változások a szakképző iskolai tanulók gyakorlati képzésében.* Somogyi Gazdaság, XI. évf., 1. sz. pp. 8-9.
35. **GARAI P.** 2005: *Tanulófoglalkoztatási igények és anomáliák Somogy megyében.* Somogyi Gazdaság, XI. évf., 5. sz. pp. 13.
36. **GARAI P.** 2005: *Tájékoztató a szakképzéshez kapcsolódó pénzügyi változásokról.* Somogyi Gazdaság, XI. évf., 3. sz. pp. 14.
37. **GARAI P.** 2005: *Hogyan készüljünk a tanévkezdésre.* Somogyi Gazdaság, XI. évf., 8. sz. pp. 1-4.
38. **GARAI P.** 2005: *Fókuszban a szakképzés.* Somogyi Gazdaság, XI. évf., 10. sz. pp. 4.
39. **GARAI P.** 2004: *Munkaerőköltség az Európai Unióban és Magyarországon.* Somogyi Gazdaság, X. évf., 3. sz. pp. 9-11.
40. **GARAI P.** 2004: *Gyakorlati szintvizsgák Somogyban.* Somogyi Gazdaság, X. évf., 12. sz. pp. 5.
41. **GARAI P.** 2004: *Becsengettek – Alapvető tudnivalók a tanulószerveződésekről, a gyakorlati képzés szabályairól.* Somogyi Gazdaság, X. évf., 9. sz. pp. 1-4.
42. **GARAI P.** 2003: *Prognózis: mi várható a munkaerőpiacon 2003 II. félévében?* Somogyi Gazdaság, IX. évf., 8. sz. pp. 13.
43. **GARAI P.** 2003: *Fontos tudnivalók a tanulószerveződésekről, új tanulói juttatásokról.* Somogyi Gazdaság, IX. évf., 9. sz. pp. 3-4.
44. **GARAI P.** 2003: *Amit a tanulószerveződésről tudni érdemes.* Somogyi Gazdaság, IX. évf., 10. sz. pp. 4.
45. **GARAI P.** 2002: *A felnőttképzés gyakorlati oktatása, nehézségei.* Somogyi Gazdaság VIII. évf., 8. sz. pp. 3-4.
46. **GARAI P.** 2000: *A szakképzési hozzájárulás felhasználása saját dolgozók képzésére.* Videoton Hírlevél 2000/3. szám Székesfehérvár, pp. 4-5.

A témához kapcsolódó jelentősebb nem publikált szakmai előadások

- *Oktatáspolitikai az Európai Unióban a szakképzés fejlesztéséről.* Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Oktatáspolitikai Konferencia, Budapest 2008. március 10.
- *A Térségi Integrált Szakképző Központok feladatai a hazai szakképzés fejlesztésében.* Oktatási és Kulturális Minisztérium Oktatáspolitikai Rendezvénysorozata, Budapest 2008. január 8.
- *Felnőttképzés és munkaerőpiac.* Kodolányi János Főiskola, Területfejlesztési Konferencia, Székesfehérvár 2007. november 19.
- *A hazai szakiskolai rendszer átalakulásának irányai.* Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács Szakmai Konferenciája, Siófok, 2007. szeptember 11.

- *A szakiskolai tanulók gyakorlati képzésének rendszere.* Magyar Kereskedelmi és Iparkamara innovációs előadássorozata, Budapest 2007. április 19.
- *A szakképzés lehetőségei a területfejlesztésben.* Közép-magyarországi Területfejlesztési Konferencia, BME, Budapest 2007. február 9.
- *A felnőttképzés szerepe a gazdasági növekedés elősegítésében.* Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ Gazdaságfejlesztési Konferencia, Kaposvár 2006. november 8.
- *A munkaerőpiac szerkezeti átalakulásának várható sajátosságai az Európai Unió dotációs forrásainak hatására.* Horvát Kereskedelmi Kamara Gazdasági Konferenciája, Zágráb 2006. június 12.
- *Az idegenforgalom hatásai a felnőttoktatásra.* Horvát Kereskedelmi Kamara Gazdasági Konferenciája, Zágráb 2006. február 13.
- *Az innováció lehetőségei Kaposváron és térségében.* Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht., Kaposvár 2004. október 1.
- *A kamarák szerepe a szakképzésben.* Amerikai–Magyar Kereskedelmi Kamara, Oktatáspolitikai Konferencia, Budapest 2003. november 28.
- *A szakiskolai tanulók gyakorlati költségeinek elszámolási lehetőségei.* Fejér Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Előadássorozat a tanulószerveződések rendszeréről, Székesfehérvár 2003. január 10.

